

# ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉ ՀՄԱՅՆՎ ՎԱԿՈՒՅԱՆԻ ԱՐՎԵՍԸ

## Արմինե Պետրոսյան

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի հայցորդ  
Մարշալ Բաղրամյան պող. 24 գ., 0019 Երևան, Հայաստան  
Էլ. հասցե՝ armine.pet21@mail.ru  
Հոդվածը ներկայացվել է 20.02.2019, գրախոսվել է 11.09.2019, ընդունվել է  
տպագրության 15.08.2019

### Ներածություն

Հայ գեղանկարչության պատմության մեջ ուշագրավ երևույթ են XIX դ. վերջի – XX դ. սկզբի հայ ռեալիստական կերպարվեստի նշանավոր ներկայացուցիչ Հմայակ Հակոբյանի ստեղծագործությունները, որոնք արտացոլում են ազգային բնավորությունը, հոգեկերտվածքը, XIX դ. Թիֆլիսի կենցաղն ու կենսակերպը:

Հմայակ Ստեփանի Հակոբյանը (1871-1939) ծնվել է Տրապիզոնում, հարուստ վաճառականի ընտանիքում: Ծնողները վաղ մանկուց նկատում են նրա ձիրքը նկարչության ասպարեզում, և, քանի որ Տրապիզոնում գեղարվեստական դպրոց չկար, ընտանիքը որոշում է տեղափոխվել Թիֆլիս: Բնակություն են հաստատում Թիֆլիսի Պեսկի թաղամասի Ալիազովի քարվանսարայում, որտեղ ապրում էին տնայնագործներն ու արհեստավորները: Այդ միջավայրը էական դեր է խաղում ապագա նկարչի ստեղծագործական կյանքում:

1886-1891 թթ. Հմ. Հակոբյանը սովորում է Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցում՝ Հարություն Շամշինյանի արվեստանոցում, որի ստեղծագործությունները նշանակալի ներգործություն են ունենում նրա գեղագիտական հայացքների ձևավորման վրա: Դրա վառ օրինակն է «Հին Թիֆլիս» (1888 թ.) բնանկարը: Այն արված է ինքնաբերական զգացմունքով և այնպիսի անբռնագբոս եղանակով, ինչպես կարող էր վրձնել փորձ ունեցող նկարիչը<sup>1</sup>: Հ. Շամշինյանը միշտ խրախուսում էր իր աշակերտների՝ կյանքը ճշմարիտ կերպով վերարտադրելու ձգտումը, ուշադիր հետևում նրանց վարպետության կատարելագործմանը: Հասարակ մարդու նկատմամբ Շամշինյանի դրսևորած մարդասիրական մոտեցումը հատուկ էր գաղափարական

---

<sup>1</sup> Մարտիկյան 1983, 86:

ռեալիզմի ներկայացուցիչներին, որոնք ձգտում էին հասարակության մեջ անտեսված մարդու անհատականությունը վերհանել արվեստում՝ նրան արժանավոր տեղ հատկացնելով, և հենց նրանց ջանքերով էլ XIX դ. երկրորդ կեսին ինչպես հայ, այնպես էլ ռուսական արվեստում ռեալիզմը հասավ մեծ վերելքի<sup>2</sup>: Հայ գրող, դրամատուրգ Ա. Շիրվանզադեն, խոսելով ռեալիզմի մասին, նշում է. «Մենք գեղեցիկը փնտրում ենք ճշմարտության մեջ և այն ենք միայն համարում գեղեցիկ, ինչ որ ճշմարիտ է, և ճշմարտությունից դուրս մենք գեղեցկություն չենք ընդունում»<sup>3</sup>: Նույն կարծիքին էր նկարիչ Հարություն Շամշինյանը: Նա համոզված էր, որ ստեղծագործության ռեալիստական բնույթը պայմանավորված է ստեղծագործողի՝ իրականության գեղարվեստական ընկալման խորությամբ և ամբողջականությամբ, երևույթների էությանը նրա հասու լինելով և դրանց մեջ խորամուխ լինելու համար անհրաժեշտ ըմբռնումներով ու մեկնաբանություններով: Հմ. Հակոբյանը հավատարիմ էր ռեալիզմի այն սկզբունքներին, որոնք իր մեջ սերմանել էր Հ. Շամշինյանը:

Նշենք, որ Ներսիսյան դպրոցում նկարչի ուսուցիչներից էին Աբխողում Հովհաննիսյանը և Ծերենցը (Հովսեփ Շիշմանյան), դասընկերներից էր հանճարեղ բանաստեղծ Հովհաննես Թումանյանը: Հայտնի է՝ Թումանյանի «Վերնատանը» հաճախ են հավաքվել ու ազգային մշակութային մասին զրուցել թիֆլիսաբնակ և դրսից եկած հայ գրողներ ու արվեստագետներ<sup>4</sup>: Հմ. Հակոբյանը, ոգեշնչվելով այդ հանդիպումներից, անդրադարձել է Հովհաննես Թումանյանի կերպարին, որի բանաստեղծություններում ու պոեմներում գովերգված Լոռու չքնաղ բնությունը արտացոլում է գտել նկարիչներ Գ. Բաշինջաղյանի, Փ. Թերլեմեզյանի, Մ. Սարյանի և ուրիշների ստեղծագործություններում: Ցավոք, շատ քիչ են Թումանյանի կենդանության օրոք պատկերված նրա դիմանկարները: Բացի Հմ. Հակոբյանի և Գ. Շարբաբջյանի գործերից, մնացածները հետմահու արված նկարներ են<sup>5</sup>: Ըստ արվեստաբան Մ. Ղազարյանի՝ բանաստեղծի օրոք նկարված և պահպանված դիմապատկերներից հայտնի են երեքը: Մեկը պատկանում է Հմայակ Հակոբյանի վրձինին («Թումանյանի դիմա-

<sup>2</sup> Մարտիկյան 1975, 16:

<sup>3</sup> Պետրոսյան 2007, 200:

<sup>4</sup> Աղայան, Հակոբյան, Հասրաթյան, Ղազարյան 2009, 270:

<sup>5</sup> Հովհաննես Թումանյանը կերպարվեստում. Յուցահանդեսի կատալոգ 1958, 6:

նկարները»<sup>6</sup>: Այն արված է 1919 թ., ածուխով, ունի արտահայտիչ գծանկար, ձևերի մեղմ անցումներ, նկարված է անմիջապես բնորդից և արտաքին նմանության հետ մեկտեղ արտացոլում է թումանյանական ներքին հանգրստությունը, նրա մեղմ ու բարի էությունը (թ., ած., 29x40, Հովհ. Թումանյանի տուն-թանգարան): Հանճարեղ լոռեցու մյուս դիմանկարի հեղինակը Գրիգոր Շարբաբյանն է («Հովհաննես Թումանյան»): Այս կերպարը հեռու է Հակոբյանի գծանկարի մեղմությունից: Այստեղ մի փոքր չորության հասնող վրձնահարվածները, գույնի սահմանափակ օգտագործումը կերպարին տալիս են ինչ-որ օտարոտի բնույթ, որը հասկանալի կլինի, եթե նկատի ունենանք այն հանգամանքը, որ բանաստեղծն այդ ժամանակ արդեն (նկարված է 1922 թ.) տառապում էր անբուժելի հիվանդությամբ (կտ., յուղ., 85x70, 1922 թ., Հովհ. Թումանյանի տուն-թանգարան): Երրորդը՝ նկարիչ Ա. Բաժբեուկ-Մելիքյանի վրձնած դիմանկարն է: Այստեղ երևում են Թումանյանի բնավորության փափկությունն ու մեղմությունը (թ., մատ., 1921 թ., Գրականության և արվեստի թանգարան): Ուշագրավ է Եղիշե Թադևոսյանի կերտած դիմանկարը: Ինչպես նշում է արվեստաբան Մ. Քամայանը, թեև այն արված է լուսանկարից, նկարչին հաջողվել է թեթև և աշխույժ վրձնահարվածներով ստեղծել լույսով ողողված, կենսախնդությամբ համակված ու ներշնչված պոետական կերպար Լոռվա հայրենի բնաշխարհի ֆոնին<sup>8</sup>: Փաստենք, որ Մ. Քամայանի ուսումնասիրության շնորհիվ ի հայտ են եկել Հովհ. Թումանյանին նվիրված մոտ 50 գեղանկարչական և գրաֆիկական դիմանկարներ:

Թիֆլիսում Հմ. Հակոբյանը մտերմանում է նկարիչ Գրիգոր Գաբրիելյանի հետ, որը օգտակար խորհուրդներ է տալիս նրան նկարչական տեխնիկան, մասնավորապես գծանկարի հստակությունը կատարելագործելու վերաբերյալ: Այդ ընթացքում ծնվում է «Նկարիչ Գաբրիելյանը էտյուդի ժամանակ» (1889 թ.) կտավը (նկ. 1): Գ. Գաբրիելյանը պատկերված է բնության գրկում, ստեղծագործելու պահին: Նա ասես հիացած է բնության գեղեցկությամբ և փորձում է այն վերարտադրել: Կարծես ծովվել է բնությանը: Երկնքի երկնականամարի երանգները համահունչ են օքրային և կանաչին:

<sup>6</sup> Ղազարյան 1969, 53:

<sup>7</sup> Ղազարյան 1969, 53:

<sup>8</sup> Քամայան 2018, 110:

Հմ. Հակոբյանը հաճախ այցելում էր Գ. Բաշինջաղյանի արվեստանոց, որի ստեղծագործական աշխարհը չէր կարող հետք չթողնել նրա արվեստում: Ակնհայտ է Բաշինջաղյանի ներգործությունը երիտասարդ նկարչի ռեալիստական մոտեցումների, ճաշակի ձևավորման հարցում: Նրանց ստեղծագործություններում առկա են անմիջականությունը, պարզությունը, իրականը տեսնելու և վերարտադրելու հմտությունը: Ի տարբերություն Բաշինջաղյանի, որը պատկերում էր միայն «մաքուր» բնանկարներ, Հակոբյանի կտավներում ավելանում էին մարդկային ֆիգուրներ՝ բնապատկերը վերածելով ժանրային պատկերի: Հմ. Հակոբյանը մշտապես հավատարիմ մնաց ռեալիստական սկզբունքներին ու չփորձեց հարել որևէ այլ ուղղության:

Նկարիչը մասնագիտական կրթություն է ստացել Մյունխենի գեղարվեստի ակադեմիայում (1891-1894): Հաճախել է Շիմոն Հոլոշիի մասնավոր ստուդիան, ապա ուսումը շարունակել է տեղի Գեղարվեստի ակադեմիայում՝ Ֆրանց ֆոն Դեֆրեգերի (ծագումով տիրուցի էր և հայտնի էր այդ շրջանի կենցաղային, ժողովրդական թեմաներով ստեղծված նկարներով) ղեկավարությամբ<sup>9</sup>: Ուսանելու տարիներին ճամփորդել է Շվեյցարիայում ու առաջին անգամ երկրաբան, պրոֆեսոր Անդրեաս Արծրունու արշավախմբի հետ այցելել Հայաստան: Այդ շրջանի նկարներից է «Տղամարդու դիմանկարը» կտավը, որը վկայում է երիտասարդ նկարչի ստեղծագործական մեծ ներուժի մասին: Մոխրագույնի, դեղնավունի, կինոբարիսկարմրի ուժգին հարաբերակցությունը, լույսի հակադրությունը, հաստատուն վրձնահարվածները ընդգծում են այս ստեղծագործության բարձր հուզականությունը<sup>10</sup>:

Ազգային նոր կերպարվեստի զարգացումը խթանելու, գեղարվեստական առկա ուժերը հավաքագրելու առումով կարևոր դեր են խաղացել 1881-1882, 1901-1904, 1906-1907, 1911 և 1916-1917 թթ. հայ արհեստավարժ և ինքնուս արվեստագետների մասնակցությամբ Կ. Պոլսում բացված խմբակային մեծ ցուցահանդեսները: Այդ տեսակետից էլ ավելի կարևոր նշանակություն են ունեցել Թիֆլիսում պարբերաբար կազմակերպվող ցուցադրությունները, որոնք կայացել են Գեղարվեստը խրախուսող ընկերության (1888-ից), Կովկասյան նկարիչների փոխօգնության ընկերության

<sup>9</sup> Աղայան 2009, 55:

<sup>10</sup> Измайлова, Айвазян 1969, 157.

(1907-ից), ինչպես նաև 1916-ին գրեթե միաժամանակ հիմնադրված՝ Հայ արվեստագետների միության ու Վրացական գեղարվեստական միության նախաձեռնությամբ և բավական լայնորեն լուսաբանվել են մամուլում: Նշենք, որ 1883-1920 թթ. քաղաքի մշակութային կյանքն աշխուժացնող նշանակալի երևույթներ էին առանձին հայ նկարիչների ու քանդակագործների՝ Գևորգ Բաշինջաղյանի, Լազար Արտազյանի, Միքայել Միքայելյանի, Արշակ Ֆեթվաճյանի, Հարություն Շամշինյանի, Գրիգոր (Գիգո) Շարբաբջյանի, Հմայակ Հակոբյանի, Վահրամ Գայֆեճյանի, Սարգիս Խաչատուրյանի, Երվանդ Քոչարի և այլոց անհատական ցուցահանդեսները<sup>11</sup>:

Հմ. Հակոբյանը մասնակցել է նաև մի շարք այլ ցուցահանդեսների, որոնց մասին իրենց կարծիքն են հայտնել հայ մեծանուն գրողներ, արվեստագետներ: Այսպես, խոսելով 1897 թ. կազմակերպված «Կովկասյան ցուցահանդեսի» վերաբերյալ՝ Շիրվանզադեն Հմ. Հակոբյանի մասին ասում է. «Ընդհանուր առմամբ լավ տպավորություն է թողնում երիտասարդ նկարիչ Հակոբյանի վրձինը: Նրա պատկերների մեջ աչքի են ընկնում «Թամարիկը», «Մտածողությունը», «Ակադեմիական նատուրշիկը»: «Թամարիկը», ...մի աղջկա գեղեցիկ գլուխ է ..., ֆոնի մուգությունը աղջկա երեսին տալիս է գունատություն... Ավելի արտահայտիչ է «Ակադեմիական նատուրշիկը», որ մի ծերունու գլուխ է, վերին աստիճանի բնորոշ: Ափսոս միայն, որ նկարիչը յուր տիպարին սովել է մի քիչ թատրոնական տեսք, ձգելով ուսերին քլամիդ: Կարճ ասած, մեր երիտասարդ նկարիչը ունի դիտելու ընդունակություն, բայց տեխնիկական անկատար է: Վրձինը փափուկ է, հյութալի և ավելի համակրելի, քան պ. Նշանյանին: Պ. Հակոբյանը ապագա է խոստանում, միայն շատ պիտի աշխատի»<sup>12</sup>:

Անվանի հասարակական գործիչ Գ. Էդիսյանը «Համբավաբեր» շաբաթաթերթում Հմ. Հակոբյանի ցուցահանդեսի մասին գրել է. «Բավականին շատ նկարներ ունի Հակոբյանը, որոնք, սակայն ըստ երևույթին, մեծ ուշադրություն առաջ չեն բերում հասարակության մեջ, որովհետև նկարների մի մասը ծանոթ է հասարակությանը, մի երկուսը շատ սովորական գործերի տպավորություն են թողնում. այս բոլորով հանդերձ, այդ նկարների ետևը կանգնած է փորձված, ուսումնասիրող մի նկարիչ, որը հավա-

<sup>11</sup> Աղասյան 2009, 18:

<sup>12</sup> Մուրճ 1987, N 10, ՀԱՊ, ֆ-83, Հ-1995, S-1, թպ-2:

նորեն հաջորդ ցուցահանդեսին շատ ավելի ուշագրավ գործերով կմասնակցի»<sup>13</sup>:

1915-ին «Փառաց տաճարում» բացված կերպարվեստի ցուցահանդեսին մասնակցում էր նաև Հմ. Հակոբյանը: Տվյալ պատկերահանդեսի վերաբերյալ ականավոր հայագետ, արվեստաբան Գ. Լևոնյանը նշել է. «Ներկա ցուցահանդեսում ցուցադրված են նկարչական և արձանագործական 234 աշխատանք: Ցուցահանդեսի մեջ ամենից շատ պատկերներ ցուցադրել է նկարիչ Հմայակ Հակոբյանը (37 հատ): Հայրենակից արվեստագետը նույնպես անձանոթ չէ մեզ... շատ ուրախ ենք նկատելու, որ նա այս տարի զգալի չափով առաջադիմություն է ցույց տալիս: Իր պրիոմների մեջ քիչ ավելի շատ շարժումներ են նկատվում, թեև դեռ սառն են գույները, և ինչ-որ չորություն է տիրում նրա օդի մեջ»<sup>14</sup>:

1908 թ. Դ. Օքրոյանի տանը նկարչական ցուցահանդեսում Հմ. Հակոբյանը հանդես է եկել 35 նկարով: «Դրանց մեջ կան բնության տեսարաններ, տիպերի և ծաղիկների նկարներ, կենցաղագրական ուսումնասիրություններ: Ամենախոշոր և բավական հաջողված պատկերներից մեկն է «Երեկոյ է դառնում» պատկերը, որի մեջ զգացվում է որոշ տրամադրություն...», - գրում է «Մշակի» թղթակիցը<sup>15</sup>:

1948 թ. Հայաստանի պետական պատկերասրահում կազմակերպված՝ Հմայակ Հակոբյանի նկարների հետմահու ցուցահանդեսի առնչությամբ արվեստաբան Վ. Հարությունյանը գրում է, որ հայ արվեստի արժանավոր ներկայացուցիչներից մեկի՝ Հմ. Հակոբյանի մասին «մինչև այժմ մենք միայն հարևանցի գաղափար էինք կազմել պատկերասրահում եղած մի քանի պատահական նմուշների հիման վրա»<sup>16</sup>:

Նշված ցուցահանդեսները որոշակի պատկերացում են տալիս նկարչի անցած ուղու մասին: Նա կանգնած է մեր առջև իր բոլոր առավելություններով և թերություններով: Նա բազմաժանր նկարիչ է, ստեղծել է դիմանկարներ, բնանկարներ, նատյուրմորտներ, կենցաղային նկարներ: Հմ. Հակոբյանին մասնավորապես հետաքրքրել են Թիֆլիսում ապրող մարդը, նրա առօրյան, նիստուկացը: Դիմանկարի ժանրով արարել է հո-

<sup>13</sup> ՀԱՊ, ֆ-83, Տ-1, թպ-2, Ի-2349, 1917, N 9, 290-293:

<sup>14</sup> Մշակ 1915, N 79, 4, ՀԱՊ, ֆ-83, Տ-1, թպ-2, Ի-1996:

<sup>15</sup> Մշակ 1908, N 6, 2, ՀԱՊ, ֆ-83, Տ-1, թպ-2, Ի-1997:

<sup>16</sup> Հարությունյան 1948, ՀԱՊ, ֆ-83, Տ-1, թպ-2:

գեբանական, ազգային տիպեր, որոնք տոգորված են «դեմոկրատական, ինտերնացիոնալիստական» գաղափարներով<sup>17</sup>: Մեծ արտահայտչականությամբ է վրձնել «Նիրհող ծերուկը» (1900-1910 թթ.) կտավը (նկ. 2): Վարպետորեն է պատկերված մորուքավոր ծերունու դեմքը, նկարչի ուշադրությունը բևեռված է մարդու անհատականությանը: Գույները թափանցիկ են, ինչը հատուկ է Հակոբյանի գրեթե բոլոր դիմանկարներին:

Շատ նկարիչներ են անդրադարձել Ամենայն Հայոց կաթողիկոս, մեծագույն հայրենասեր Մկրտիչ Ա Խրիմյան կաթողիկոսի կերպարին, և յուրաքանչյուրը՝ ուրույն ոճով: Ազգանվեր հոգևորականի դիմանկարը (նկ. 3) Հմ. Հակոբյանը պատկերել է 1900-1910 թթ.՝ ինչպես միշտ ելնելով ռեալիստական սկզբունքներից. սև հագուստ՝ մուգ տոնային լուծումներով, դիմագծերը խոսուն են՝ արտահայտիչ է նրա տառապած, սակայն բարի, խորաթափանց հայացքը: Հովհ. Այվազովսկին ևս անդրադարձել է Հայոց հայրիկի վեսմ կերպարին՝ ստեղծելով «Խրիմյան կաթողիկոսը Էջմիածնի շրջակայքում» (1895 թ.) կտավը, որում երևում են նրա բնավորությունը, առինքնող ու խոհեմ էությունը: Ի տարբերություն Հմ. Հակոբյանի, Այվազովսկու նկարը զերծ է ակադեմիական մոտեցումներից: Կաթողիկոսը պատկերված է բնանկարի ֆոնին, հոգսաշատ է ու մտազբաղ: Իսկ ահա նկարիչ Վ. Սուրենյանցը «Խրիմյան Հայրիկ կաթողիկոսի դիմանկարը» (1906 թ.) կտավում նրան պատկերել է այն պահին, երբ Հայոց հոգևոր առաջնորդը ստացել է ռուսական ցար Նիկոլայ Երկրորդի տխրահոչակ հրովարտակը:

Հմ. Հակոբյանը նատյուրմորտի ժանրում ևս դրսևորել է իր անհատականությունը: Նրբորեն տիրապետելով գույնի բյուրավոր երանգներին, ճիշտ հաղորդելով ռեֆլեքսները՝ նա վարպետորեն ընդհանրացրել է մակերևույթները, ստեղծել լույսով և օդով պարուրված կատարյալ ձևեր<sup>18</sup>: «Այստեղ բացառիկ վարպետության է հասնում, - գրել է Հ. Շիշմանյանը, - բայց նրա գործերում չկա նյութականության այնքան կատարյալ ու խոր զգացում և բարձր ճաշակ, որքան հայ նատյուրմորտիստ Զաքար Զաքարյանի մոտ է, բայց, այստեղ իրերը ներկայացված են ավելի պայծառ լույսի տակ և երանգների շեշտավորումով»<sup>19</sup>: Ինքնատիպ գործ է մաքրության և

<sup>17</sup> Մարտիկյան 1983, 85:

<sup>18</sup> Հմայակ Հակոբյան (1871-1939) 1948, 22:

<sup>19</sup> Շիշմանյան 1958, 188: Տե՛ս նաև Էջմիածին 1948 (7-9) Է-Թ, 88:

ազնվության խորհրդանիշ «Քրիզանթեմներ» կտավը (նկ. 4), որը նույնպես արված է ռեալիստական սկզբունքներով: Աշխատանքը արված է մուգ երանգներով, բայց ողողված է լույսով ու ջերմությամբ:

Նկարչի ստեղծագործությունները պահվում են ՀԱՊ-ում, Թումանյանի անվան տուն-թանգարանում, Վրաստանի արվեստի թանգարանում (ՎԱԹ), ՎԱԹ-Քարվասպայում և մասնավոր հավաքածուներում: 1916 թ. Հմ. Հակոբյանը դարձել է Թիֆլիսի «Հայ նկարիչների միության» անդամ<sup>20</sup>:

Հմայակ Հակոբյանը եղել է արվեստի նվիրյալ, սակայն մնացել է աննկատ և, ցավոք, մոռացվել է: Մահացել է 1939 թ. դեկտեմբերի 9-ին: Ընտանիք չի կազմել, ժառանգներ չի թողել:

### Եզրակացություններ

Հմ. Հակոբյանը՝ հայ ռեալիստական կերպարվեստի ներկայացուցիչներից է իրապաշտական գեղանկարչության մեջ: Ստեղծագործել է բոլոր ժանրերով՝ յուրաքանչյուրի մեջ դրսևորելով իր արվեստի ներուժը, արտահայտչամիջոցները, գեղարվեստական մտածողությունը: Հատկանշական են դիմապատկերները, որոնք լուրջ դիմանկարներ չեն, այլ հոգեբանական կտավների մի շրայլ աշխարհ, որ ներկայացնում է տվյալ ժամանակաշրջանի մարդու կերպարը՝ իր հույզերով, մտորումներով, զգացմունքներով:

### Գրականություն

Աղասյան Ա. 2009, Հայ կերպարվեստի զարգացման ուղիները XIX-XX դարերում, Երևան, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., 292 էջ, 192 էջ նկար:

Աղասյան Ա., Հակոբյան Հ., Հասրաթյան Մ., Ղազարյան Վ. 2009, Հայ արվեստի պատմություն, Երևան, «Զանգակ-97» հրատ., 576 էջ:

Էջմիածին, 1948 (7-9) է-Թ, էջ 88:

Հայաստանի պետական պատկերասրահ (ՀՊՊ), Հմայակ Հակոբյան (1871-1939), 1948, Հմայակ Հակոբյանի ստեղծագործությունների հետմահվան ցուցահանդեսի կատալոգ, ներածական հոդվածը Ռ. Լոռիս-Միքայելյանի, ՀՊՊ հրատ., Երևան, 90 էջ+11 նկ.:

ՀՊՊ, ֆ-83, Հ-1995, Տ-1, թպ-2:

<sup>20</sup> Հմայակ Հակոբյան 1871-1939, կատալոգ 2012, 20:



- Հայաստանի ազգային պատկերասրահ (ՀԱՊ), ֆ-83, S-1, թպ-2, Ի-2349, N 14, 1917, էջ 290-293:
- Վ. Հարությունյան 1948, Նկարիչ Հ. Հակոբյանի ցուցահանդեսը ՀԱՊ, ֆ-83, S-1, թպ-2:
- ՀԱՊ, ֆ-83, S-1, թպ-2, Ի-1997, Մշակ, 1908, N 6, 10/1, էջ 2:
- Գ. Լևոնյան 1915, Փառաց տաճարում, ՀԱՊ, ֆ-83, S-1, թպ-2, Ի-1996, Մշակ, N 79, 17/4, էջ 4:
- Հովհաննես Թումանյանը կերպարվեստում. Ցուցահանդեսի կատալոգ, 1958, Երևան, հրատ. նշված չէ, 6 էջ, 17 նկ.:
- Ղազարյան Մ. 1969, Ներշնչող կերպարներ, Պատմա-բանասիրական հանդես, № 3, էջ 49-64:
- Մարտիկյան Ե. 1983, Հայկական կերպարվեստի պատմություն, գիրք Գ, Երևան, «Սովետական գրող» հրատ., 224 էջ, 34 թերթ ներդիր:
- Մարտիկյան Ե. 1975, Հայկական կերպարվեստի պատմություն, XVII-XIX դդ., երկու գրքով, գիրք Բ, Երևան, «Հայաստան» հրատ., 277 էջ:
- Շիրվանզադե Կովկասյան ցուցահանդես, Մուրճ, 1987, N 10, էջ 1445:
- Շիշմանյան Ռ. 1958, Բնանկարն ու հայ նկարիչները, Երևան, «Հայպետհրատ.», էջ 357:
- Պետրոսյան Դ.Վ. 2007, Գեղեցկի և ճշմարտի գեղագիտական արտացոլման հիմնախնդրի շուրջ (Ալ. Շիրվանզադե – Գ. Լևոնյան բանավեճը «Մշակի» էջերում, 1917 թ.), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, № 1, էջ 197-207:
- Մարգարիտա Քամայան 2018, Հովհաննես Թումանյանի դիմանկարները, Երիտասարդ հայ արվեստաբանների գիտական տասներկուերորդ նստաշրջան (22-23 նոյեմբերի, 2017), Երևան, «Գիտություն» հրատ., 291 էջ:
- Измайлова Т., Айвазян М. 1969, Искусство Армении, Москва, "Искусство", 258 с.
- Հմայակ Հակոբյան 1871-1939 2012, կատալոգ, Հայաստանի ազգային պատկերասրահ, Երևան, «Ասողիկ հրատարկչություն», էջ 89:

## ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉ ՀՄԱՅՆԱԿ ՀԱԿՈՐՅԱՆԻ ԱՐՎԵՍՏ

### Արմինե Պետրոսյան

XIX դ. վերջի – XX դ. սկզբների հայ ռեալիստական կերպարվեստի նշանավոր ներկայացուցիչ Հմայակ Հակոբյանը (1871-1939) հայկական գեղանկարչության մեջ բացառիկ երևույթ է: Նա գույնի և զգացումների

արտացոլման միջոցով ներկայացնում է ազգային բնավորությունը, հոգեկերտվածքը, XIX դ. Թիֆլիսի կենցաղն ու կենսակերպը:

Հմ. Հակոբյանը ստեղծագործել է գրեթե բոլոր ժանրերով: Ունի մի շարք դիմանկարներ, նատյուրմորտներ, բնանկարներ և հատկապես կենցաղային նկարներ: Նկարչի ինքնատիպ տաղանդի կնիքն են կրում, մասնավորապես, դիմանկարները, որոնք հոգեբանական ուշագրավ պատկերներ են, ներկայացնում են տվյալ ժամանակաշրջանի մարդու կերպարը՝ իր հույզերով, զգացմունքներով:

Հմ. Հակոբյանը մասնակցել է մի շարք ցուցահանդեսների, որոնց առնչությամբ նկարչի ստեղծագործությունների վերաբերյալ իրենց կարծիքն են հայտնել հայ մեծանուն արվեստագետներ, գրողներ (Ա. Շիրվանզադե, Գ. Էդիլյան, Գ. Լևոնյան):

**Բանալի բառեր՝** Հմայակ Հակոբյան, հայ ռեալիստական արվեստ, Թիֆլիս, ցուցահանդեսներ, դիմանկար, նատյուրմորտ, բնանկար:

## ИСКУССТВО ХУДОЖНИКА АМАЯКА АКОПЯНА

Армине Петросян

Амаяк Акопян (1871-1939) является знаковой фигурой армянского реалистического изобразительного искусства конца XIX – начала XX в. Творчество художника отличалось самобытностью как в плане отражения национального характера, армянской ментальности, так и колорита Тифлиса и его быта. Художник творил почти во всех жанрах – портрета, натюрморта, пейзажа. Особое место в его живописи занимала бытовая тема. Его талант нашел яркое воплощение в созданной им портретной галерее. Главным героем его портретов был человек со всей палитрой его чувств и переживаний.

А. Акопян принимал участие в различных выставках, удостоившись внимания и оценки многих видных деятелей армянской культуры (А. Ширванзаде, Г. Эдильян, Г. Левонян и др.).

**Ключевые слова** – Амаяк Акопян, армянское реалистическое искусство, Тифлис, выставки, портрет, натюрморт, пейзаж.

---

**THE ART OF PAINTER HMayAK HAKOBYAN**

Armine Petrosyan

Hmayak Hakobyan (1871-1939) is a symbolic figure of the Armenian realistic visual art of the late XIX – early XX centuries. The artist's creativity was distinguished by its originality both in terms of reflecting the national character, the Armenian mentality, and the color of Tiflis and his life.

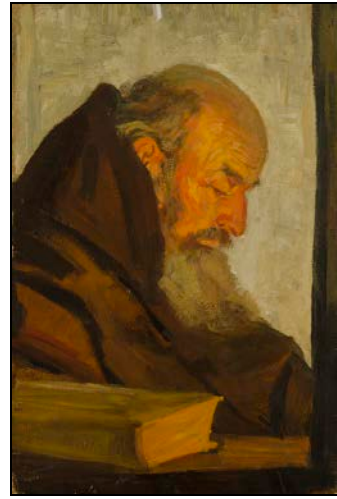
The artist worked in almost all genres – portrait, still life, landscape. A special place in his painting was occupied by a household theme. His talent was vividly embodied in the portrait gallery he created. The main hero of his portraits was a man with a whole palette of his feelings and experiences.

A. Hakobyan participated in various exhibitions, having received the attention and appreciation of many prominent figures of Armenian culture (A. Shirvanzade, G. Edilyan, G. Levonyan and others).

**Key words** – Hmayak Hakobyan, Armenian realistic art, Tiflis, exhibitions, portrait, still life, landscape.



**Նկ. 1.** Նկարիչ Գարրիեյանը էսյուդի ժամանակ (1889 թ.), ստվարաթուղթ, յուղաներկ, 16x17 սմ, ՀԱՊ



**Նկ. 2.** Նիրհող ծերուկը (1900-1910 թթ.), կտավ, յուղաներկ, 54x38 սմ, ՀԱՊ



**Նկ. 3.** Մկրտիչ Ա (Իսրիմյան) կաթողիկոսի դիմանկարը (1900-1910 թթ.), կտավ, յուղաներկ, 102x77 սմ, ՀԱՊ



**Նկ. 4.** Քրիզանթեմներ (անթվակիր) կտավ, յուղաներկ, 47x27 սմ, ՀԱՊ